

РЕЦЕНЗИЯ

за трудовете на доц. д-р Стоян Атанасов
във връзка с конкурса за професор по
2.1. направление Филология (Френска литература),
обявен в ДВ, бр. 21 от 15.03.2011 г.

Точно 24 години делят придобиването на доцентско звание от един от най-изявените български филолози и участието му в конкурса за професор в същата катедра, на същия университет, в който работи вече 40 години. Тази неестествено продължила и нелепа пауза в служебното му развитие, за сетен път свидетелстваща за тромавата и формализирана система за атестиране, се оказва и един изключително плодотворен творчески период. Нещо, за което говори и дългият списък на публикациите, с които се явява на конкурса. Този списък ни представя многостранна творческа личност, реализираща се в различни пресичащи се и допълващи се сфери. Ето как изглеждат фактите:

1. Преподавателска дейност: Четири десетилетия лекционни курсове, семинарни занятия и упражнения по Стара френска литература (Средновековие, Ренесанс, Класицизъм). Курсове по превод на обществено-политически текстове и по френска хуманитаристика. И в момента Стоян Атанасов има голяма преподавателска натовареност на всички нива на обучението в катедра «Романистика» на Софийския университет. За неговите академични качества говори и фактът, че френските университети в Каен и Рен години наред му поверяват отговорни курсове. Чел е лекции също и в Париж (Сорбоната), Бордо, Лион, Антверпен, Льовен, Лавал, Монреал, Неапол, Белград, Печ... Впрочем впечатляващо е самото формиране на Стоян Атанасов – следването в Жевенския университет и срещата му с плеяда блестящи преподаватели, световни автори, като Жан Старобински, Жан Русе, Луис Прието, Ив Бонфуа, Ролан Барт.

2. Научни публикации: Участва в конкурса с две книги, издадени в интервал от 10 години, като първата от тях във Франция. Извън тях списъкът на трудовете му съдържа: съставителство и редакция на колективни трудове (11), научни студии и статии (39), предговори и въвеждащи студии (26), статии и рецензии в специализираната периодика (61). Публикувани на български и френски, в България и Франция.

3.Преводаческа активност: Преводи от френски (12) – на значими автори, играещи важна роля в укрепването на българската хуманитарна култура: Лабрюйер, Волтер, Ораторите на Френската революция, Ролан Барт, Жак Дерида, Цветан Тодоров, Пиер Нора. Както и на книги от български на френски (9). Активност, даваща му статута на важен културен посредник. Статут допълван и от редица административни или свързани с неформалния сектор ангажименти.

Вън от съмнение пред нас е значимо академично и интелектуално дело, достатъчно за няколко професорски процедури. Не само количеството, но и тематичното разнообразие на това творчество прави невъзможно задоволителното му обхващане в една рецензия. Основен предмет на неговата преподавателска и изследователска дейност е френската средновековна литература, в определена степен и литературата на Ренесанса и Класицизма, но не може да се каже, че дейността му се изчерпва с тяхното хронологично и тематично покритие. В случая е необходимо да направим разграничение между обект на изследването и хоризонт на изследването, доколкото последното притежава общовалидни, извън конкретните периоди, покритие. Ето защо в моя отзив ще очертая няколко тематични съгъствания, даващи идея за пътя на изследователя и за източниците на вдъхновението му, позволяващи извеждането на характерните принципи на това богато творчество. Малко изпреварвайки естественото разгръщане на рецензията, ще отбележа, че основните достойнства на неговата работа, наред с впечатляващата осведоменост за новото в дисциплината и ерудицията, са в сферата на методологията на литературоведското (филологическо) изследване: проблематизиране статута на дисциплината, нарушаване на тясно професионалните граници, трансдисциплинарен подход, свързването на структурно-семиотичния инструментариум със съдържателен анализ. Всичко това - не толкова в чисто теоретичен план, а на практическо, приложно ниво на текстовия анализ и на критическата рефлексия. И нещо много специфично за Атанасов – тясна връзка между обект на изследване, теоретични влияния и личен, често афективен, контакт с обектите на изследване.

Тези персонализирани отношения с обектите на изследване най-добре можем да проследим в текстовете, посветени на Ролан Барт и Цветан Тодоров – автори, изиграли

основна роля в интелектуалното му формиране. Той ги представя, интерпретира, но и извлича уроци от тях, които превръщат познанието в плодотворно влияние. Срещата с Ролан Барт предхожда срещата с Цветан Тодоров както във времето, така и като текстова реалност, а и чисто физически. Тази втора среща щастливо се наслаждава над първата в момент, когато в известен смисъл времето на Барт е отминало (ако условно се изразим по този начин). Структурно-семиотичният подход изживява криза, в хуманитаристиката се появяват нови парадигми и Цветан Тодоров е от първите значими автори на структурализма, който се освобождава от влиянието на своя учител Барт, отдалечава се от формалния подход и изразява обрата към един нов съдържателен анализ. Всичко това по-късно е анализирано изключително точно от Стоян Атанасов. В известен смисъл сам той, с дистанция във времето, повтаря пътя, извървян от Тодоров, безспорно под негово влияние.

Ще се спра по-подробно на отношенията му с тези двама автори. Срещата с Ролан Барт по време на следването му в Женева съпада с времето на върха на Бартовата слава, дължаща се на блестящите демонстрации на неговия инструментариум върху различни обекти, всички третиранни като своеобразен текст – явления на всекидневния живот и заобикалящия ни вещен свят, продукти на масовата култура, произведения на класическата литература или на литературния модернизъм. Това е Барт от «Нулева степен на писмото», «Митологии» и «Критически есета». Точно този ранен Барт е повлиял особено силно на младия литератор, тук са основните уроци, които извлича от него и това се потвърждава две-три десетилетия по-късно. Когато става възможно Барт да бъде превеждан в България, Стоян Атанасов представя и коментира точно този Барт. Ранният Цветан Тодоров, или както е прието - Цветан Тодоров 1, Цветан Тодоров от «Поетика», остава чужд на Стоян Атанасов, той го чете, но не изпитва особен афинитет. Истинската среща между двамата ще стане по-късно, когато представи на българските читатели «Поетика на прозата», книга, която жанрово можем да отнесем към приложната структуралистка литературна критика. Успоредно с това Атанасов продължително насочва изследователския си интерес към няколко предпочитани автори от френската средновековна и ренесансова литератури (Кретиен дьо Троя, Гюнтер де Бройн, Монтен, Ларошфуко, Рабле). Текстовете му са пространство на среща на тези две реалности. Прочитът на средновековните или класически текстове минава през модерния

изследователски инструментариум и ги прави не само по-близки и по-разбираеми за съвременния читател, но разкрива и непреходността на културните епохи.

Трудовете на ранния Барт са представени и анализирани в няколко стегнати и богати на съдържание текста – два от тях представляват обширни предговори на преведена и редактирана от Атанасов книги – «Разделението на езиците» (1995) и «Нулева степен на писмото» плюс «Митологии» (2004). Третият текст теоретизира опитите на кандидата да представи Барт на българската публика в тоталитарна и посттоталитарна обстановка – «Barthes en bulgare ou la violence ambiguë» (1995), а четвъртият – «Моят професор Ролан Барт» (2001) е личен спомен-разсъждение, на който дължим един изключително интересен портрет на Барт преподавателя в контактите му със студентите, осезателно реален, страстен и по човешки уязвим, какъвто не съм срещал в обширната литература, посветена на Барт, ревностно и детайлно описала всяка негова стъпка. В първите два текста Стоян Атанасов излага синтетично и аналитично възгледите на ранния Барт, семиотика на литературата и културата. Разликата от 10 години между двата текста показва промяната и изграждането на самостоятелна позиция на самия Атанасов. Времевата дистанция му позволява да преосмисли критически своя обект, да запази възхищението си от силните му страни, но и да анализира естествените ограничения на метода му. Чувства се установената дистанция между учителя и ученика, нещо, което не си позволява в нито един момент по отношение на Цветан Тодоров. Във втория текст намираме и оригинален сравнителен анализ: между модерния мит, конструиран от Барт, и класическия мит, проследен през трудовете на водещи съвременни антрополози, литератори и критици на масовата култура – Клод Леви-Строс, Юнг, Денис дьо Ружмон, Херман Брох, Томас Ман, Нартроп Фрой, Михаил Бахтин... В края на четвъртия текст, този спомен равносметка, намираме следния показателен пасаж, който поради важността му ще цитирам изцяло: «Когато след нелепата му смърт прочетох признанието на Дерида – «Барт си остава един от хората, за които почти винаги се питам какво мисли той по този или онзи въпрос», - възприех го и като свое лично откровение. Времето размива в паметта ми образа на Барт, но въпросът на Дерида постоянно спохожда и мен. Моят професор Барт е вече не толкова образ, колкото интериоризирана инстанция на създението.»

Казано с други думи, изправен пред литературни или житейски факт, Атанасов си поставя въпроса, до каква степен тази интериоризирана инстанция ще намери за адекватни

неговите оценки за разглежданите факти, както и на средствата, които прилага при интерпретацията им. И това е обяснимо, тъй като той не само адекватно е коментирал учителя, но е и възприел като важни инструменти в своята работа неговите основни идеи, които въплъщава в собствената си работа. Ето един приблизителен списък на тези идеи: необходимото сътрудничество между лингвистиката и литературата; знаковия характер на литературата и тясната връзка между двете основни функции на текста – знакова и комуникативна; търсенето на типичното за литературното значение, това, което наричаме литературност; локализирането на литературността в поредица от реторични фигури (наричани ту кодове, ту знаци); проблемите на прочита като част от цялостния живот на текста и от там - и на начините, по които модерността подлага на преоценка традицията... Важно място в подхода на Атанасов заемат инструментите на структурно-семиотичния подход – дихотомии и типологии, както и възприемането на предметите като текст, позволяващо да се осъществява връзка между банални факти от всекидневието и водещите принципи на културните епохи. В работите си Стоян Атанасов преодолява формализма на структурния подход от 60-те и включва положителните уроци от него в нови методологически кооперации. За това, както вече отбелязах, важна роля изиграва другият голям автор, обект на неговия интерес и изследване.

Атанасов чете, превежда, представя и изследва произведенията на Цветан Тодоров повече от 20 години. Плод на тези му дейности е и книгата «Цветан Тодоров: аксеология на разума» - най-обемното и всестранно изследване на пътя и идеите на Тодоров. Книгата обяснява афинитета на Атанасов към автора. Това далеч не е само желанието на преводача и на коментатора да представи един предпочитан автор на публиката. Следването отблизо пътя на Тодоров, така както е очертан в книгата, ни позволява да проследим и развитието на самия Атанасов, доколкото представянето е допълвано от собствена интелектуална активност. В книгата Атанасов заявява, че под влиянието на Тодоров 2 се е отдалечил от Тодоров 1 и от Ролан Барт, тоест отдалечил се е от чистата литературна теория, както преди, под тяхно влияние, се е отдалечил от позитивистичното литературознание. След прочита на студията на Тодоров «Поетика» той пише: «Разбрах, че литературознанието може да се утвърди като стройна наука, ако доловиш общата логика в употребата на художественото слово. Но тази логика ми беше трудно

постижима.» Постепенно той изгражда една друга своя логика. Следвайки Тодоров, обмисля, коментира, дискутира такива фундаментални категории като добро (доброта), дълг, добър живот, морален живот и т.н., като не пропуска да ги свърже в собствената си работа с литературата и литературните процеси. «Така повече от моите коментари и анализи – пише той – са посветени на ценностната ориентация и рефлексията на Тодоров (...) Една амбициозна програма: да изпълни (в рецепцията на българския читател) думата аксеология с конкретно съдържание.»

В подхода към литературната творба Стоян Атанасов прегръща някои от основните идеи на Тодоров: комуникативния характер на литературата; разглеждането на културните феномени в техния исторически и социален контекст; универсалния хуманизъм и културния плурализъм; проблема за «другия» (опозицията свое/чуждо) и интертекстуалния диалог; осмислянето на текста във връзка с критическия дискурс на читателя-интерпретатор... «Заслугата на Тодоров, отбелязва Атанасов, се състои в това, че разглежда трите елемента (текст, култура и идентичност) в тяхното органично единство и с оглед на реалните явления и събития в нашето съвремие. Тъкмо разкриването на това единство на отделните съставки на културните реалности става отличителна черта на хуманизма от нов тип, който Тодоров отстоява.» По-нататък отбелязва, че съчетаването на познавателната и аксеологичната дейности поражда у Тодоров разбирането. Положение, което последователно ще се стреми да отстоява и в собствените си текстове. «Конструирането на смисъла предполага нещо повече от т.нар. *истина на адекватността*, точно съответствие между сегашното говорене и миналите факти. Централен момент в Тодоровата идея е *истината на разкриването*, при която миналото се осмисля с оглед на ценностите и преди всичко на идеята за справедливост. Основният критерий за истина на разкриването не е референциален – обективно, надличностно съпоставяне с реалността, – а интерсубективен, диалогичен.»

Изследването му за Цветан Тодоров завършва с едно лично признание, което съвършено естествено допълва и препокрива вече казаното по повод Барт. Атанасов определя срещата си с Тодоров (с творчеството му, но и с него самия) като едно от щастливите обстоятелства в живота си. «Постепенно започнах да преразглеждам и своята работа като преподавател по литература и като изследовател. Това преосмисляне получаваше нов импулс, всеки път, когато пишех за Тодоров (...) Като преводач на

Тодоров имах едно предимство пред другите преводачи: всеки път, когато не намирах точен израз или подходяща дума, си представях мислено какво би казал Цветан в този момент. Чувах гласа му.» И след това: «Преди 40 години открих Тодоров, когото непрекъснато чета и препрочитам. Афинитетът към неговото мислене и писане го превърнаха постепенно в мой духовен ориентир.» Виждаме една удвоена интериоризирана инстанция на изследователски самоконтрол, която оглежда връзката между структурно-семиотичните подходи (превърнати от самоцел в средство) и ценностната ориентация на литературоведския и критическия коментар.

Във връзка с нашумялата книга на Алберто Мангел «История на четенето» (виж студията на френски «Mettre en récit l'Histoire de la lecture»), Стоян Анатасов задълбочава разсъжденията си върху проблема за четенето като литературен и културен феномен, започнати при коментарите му на Барт и Тодоров. Това е пътят да обхване цялата верига на литературния цикъл. Читателят, подчертава Анатасов, се явява една просветляваща фигура, изваждаща на светло скрития смисъл на текста. «Четенето като творческа активност, произвежда смисъл, тръгвайки от множествени, но виртуални, материали и значения (...) Това трансформира историята на литературата в история (истории) на четенето (четенията).»

Проблемите на четенето, рецепцията, диалога с «другата» култура или другата епоха привличат вниманието на Стоян Анатасов към проблема за границите. Като понятието граници е превърнато в една обща категория с контекстуално раздиплящи се смисли. Анатасов е инициатор на международна научна конференция на тема *L'idée de frontière dans les littératures romans*, а след това съставител, редактор и издател на сборник под същото заглавие. По-късно той поставя проблема за границите и в студията си, посветена на Монтеновия *Journal de voyage*. Класическият текст е поводът да разгърне разсъждение върху феноменологията и типологията на феномена граници: естествени или природни граници (реки, планини, и пр. промени на пейзажа), гео-политически граници (с военни конотации), лингвистични граници (или лингвистични пейзажи, в които тези граници се размиват – смесване и съжителство на езици, стремеж да се прескочат лингвистичните граници, отговарящ според Стоян Анатасов на желанието на самия Монтен за *dépayement*), социологични граници (културни, кулинарни или на религиозните

практики, различия между половете и отношения между половете); граници между въображаемото и реалното, между всекидневието и фикцията... В студията Атанасов отива отвъд Монтен, анализирайки паралели с други автори от други епохи. Особено важни са паралелите между Монтен и Тодоров. И при двамата установява, че наблюдението на границите служи за откриване на характерното, на присъщите качества на обекта, но не за да бъдат противопоставени на други качества на други обекти, а за да «се сложат на сметката на цялото човечество». Сравнителният анализ показва Монтен като предтеча на вървящия по неговите стъпки Тодоров, извеждащ към съвременността идеята за плурализма, идентичностния релативизъм и идеята за универсалността. Така категорията граница го извежда до проблема за границите между културите, проблематизиран в творчеството на Тодоров и многократно коментиран от Атанасов по повод «Откриването на Америка», «Ние и другите» и т.н. Със силен акцент при самия Атанасов върху проблема за рецепцията на културните творби от минали епохи.

Основата на този сравнителен културологичен подход е разглеждането на феномените на културата като изразители на духа на епохата и диалога между културите. Веднага трябва да поясня, че за разлика от Цветан Тодоров, Стоян Атанасов се насочва не толкова към проблема за диалога между различните култури (него той коментира във връзка с трудовете на Тодоров), а по-скоро към диалога между различните темпорални пластове на един и същ културен ареал, на една и съща културна традиция. Но също така и към рецепцията на културното наследство в различни темпорални контексти, изследването на връзката между културните пластове и съвременната чувствителност. Това е свързано с убеждението му за ценностната непреходност на културното наследство и културния континуитет. Ярък пример е сравнителният анализ между «Роман за Розата» и «Името на розата». Този анализ съществува в два варианта, на български и на френски, представен пред професионално различна публика – международен семиотичен форум и форум на изследователи на френската средновековна литература. Самото формулиране на заглавията показва идеята за двупосочността на връзката. В първия случай заглавието е «Огледалният свят на Умберто Еко. Един паралелен прочит на *Името на розата* и *Роман за Розата*», във втория – «*Miroirs aux roses. Du Nom de la rose au Roman de la Rose*». Стоян Атанасов не се интересува от фактите на средновековната литература като застинало явление, а преди всичко от нейния продължаващ живот в диалога ѝ с античността и

модерната епоха. Ето защо поставя въпроса: «Как в края на XX век знанието за една отдалечена епоха може да оплоди романната фикция?» Това не може да се постигне чрез реставраторския подход на класическия исторически роман (дълбоко залегал в българската литературна практика). Постмодерният роман, какъвто е творбата на Еко, се стреми да установи причинно-следствени връзки между миналото и настоящето. И Атанасов се насочва към изследване на различните романни фигури и способности при изграждане на разказа, чрез които се поддържа континуитетът между средновековното минало и нашата епоха, без двете епохи да се препокриват. Назовани са някои подходи, които далеч не изчерпват списъка: открити цитати, скрити цитати, фигури и мотиви, разпръснати във фабулата, чието идентифициране е стожер на интерпретацията и т.н. Конкретно в своя анализ на двата романа Стоян Атанасов установява аналогична връзка посредством мотива за *огледалото*, който се явява важен елемент в средновековната култура. Еко илюстрира различни значения на думата *огледало* в контекста на средновековната култура. А чрез предметността, символиката и типологията на огледалата Атанасов установява диалога между двата текста. «*Името на розата* използва термина *огледало* в основните значения, утвърдени в средновековната култура (...) Героите от романа на Еко говорят за огледалото като за инструмент на универсалната аналогия и съизмеримост на нещата, но в същото време застъпват и една различна гледна точка. Тя ги отдалечава от общоприетите мисловни модели на средновековието и ги доближава до съвременността. И тъкмо в колебанието между средновековната и модерната душевност огледалото се явява атрибут на една постмодерна естетика.» Без да се спирам подробно ще спомена само, че подобен механизъм, на основата на цитата, е разгледан и в студията «Новаторство и традиция в *Клижес*» на Кретиен дьо Троя. Мотивът за огледалото е характеризирани като един споделен момент на диалог между културните епохи. Атанасов проследява мигрирането на този мотив от текст в текст, отбелязвайки подобията и разликите. Ако вземем *Роман за Розата* за един средищен момент, след него са разгледани «Степният вълк» (Херман Хесе), «Алиса в огледалния свят» (Луис Карол), «Златната делва» (Е.А.Хофман); а преди него – «Метаморфози» (Овидий) и арабските астрономи и математици... Цялата тази верига е разгледана като пример на синтез между традиция (гръцка, латинска) и съвременност (средновековие), между традиция

(средновековие) и модерност (Ново време). Диалогът се осъществява чрез изследване динамиката на отношенията в дихотомията Стари/Модерни.

На проблема е посветена и една специална студия – «Старите и модерните: един идентичен хоризонт» (2008). Старите и модерните са разглеждани ту като фигури сами по себе си, ту като антиномична двойка, в която Стоян Атанасов вижда трайна форма на самосъзнание, системно използвана в западноевропейската традиция, през която минават процесите на национална идентификация. Според него термините «стари» и «модерни» не препращат към строго определени периоди. Те са присъщи на всички културни епохи. Референциалната мобилност на двойката размива нейното съдържание. Времето върти своето колело и днешните Модерни ще бъдат утрешните Стари. Модерните често са се обръщали към Старите, за да се изградят и утвърдят в настоящето. И той подкрепя тезата с позоваването на творчеството на дълга поредица автори: Плутарх, Монтен, Русо, Шатобриан, Бодлер, Клод Леви-Строс, Ролан Барт - чак до снемането на дихотомията от появяването на постмодерния или антимодерния мислител Умберто Еко. «Тази история, пише той, е продължителна: води началото си от късната античност, оформя се през ранното Средновековие, продължава през всичките големи периоди, оставя своя отпечатък и днес.» За да се задейства механизмът Стари/Модерни е необходимо между двата времеви пласта да се породят напрежение или криза. Но въпросната криза има вътрешен, както той се изразява, «домашен характер», доколкото Модерните гледат на Старите като на част от себе си, а не като на външен елемент. И тук Атанасов предлага един рядък за неговите трудове, но изключително точен паралел с процесите в българската култура. В това отношение, отбелязва той, начинът, по който в България се обсъжда близкото или далечно минало, се разграничава типологично от споровете между Стари и Модерни в Западна Европа. В България модернизационният проект винаги е бил търсен във нашата традиция. «В този смисъл може да се каже, че идентичностният процес в България е резултат от определена политическа воля, докато дихотомията Стари/Модерни е по своя характер културно-историческа.» Сблъсъкът между тях би трябвало да отправя към идентичен хоризонт.

В студията си *Fonctions communicatives de l'objet dans la littérature courtoise narrative* изследва големите комуникативни кодове в наративната куртоазна литература на Средновековието на базата на семантичното изграждане на предметите (objets). Изобщо Стоян Атанасов проявява голяма чувствителност към знаковостта на средновековната култура. Свързва функцията на предметите с комуникативността на културната система и с механизмите на знаковата продукция. А посредством това - и с превръщането им в ориентир за качествата на героите и моралните ценности, излъчвани от творбата. Предметите са носители на ценности и ценностни ориентации посредством дефинираните от него четири функции, отправящи към липсващи значения – субституиране, репрезантиране, квалифициране и разкриване. (Един по-подробен семиотичен анализ би могъл да покаже, че някои от тези функции се прекриват, но това е отделен въпрос.) Привилегирован обект на семиотичен анализ за Стоян Атанасов е един особен предмет, доколкото би могъл да бъде нарече така – *тялото*. «Художественото изобразяване на тялото, казва той, е особено показателно за начина, по който литературата долавя духа на своята епоха.» На проблема са посветени редица текстове, ще се позова на три от тях: *La nature Humaine selon Montaigne*, *Тяло за показ, тяло за продан* в «*Роман за Розата*» и *Бележки върху тялото във френската средновековна и ренесансова литература през погледа на Мишел Фуко*. В тях тялото е третирано като текст и към него са приложени обичайните дискурсивни подходи. То не е затворен текст, означаващ сам по себе си, а разглеждано в контекста на епохата, също и в перспективата на интертекстуалния диалог. Дефинира различни типологии на тялото на базата на поредица от дихотомии: тяло/душа, радващо се тяло/страдащо тяло, представено тяло/представящо тяло (при Монтен); доличностно тяло/надличностно тяло (при Рабле) или функционално тяло/екзистенциално тяло, хипертрофирано тяло/атрофирано тяло, излишествено тяло/немощно тяло (при Мишел Фуко). Тези типологии най-често изграждат антитетични двойки, които насочват към вътрешните конфликти на културата. При изобразяването на тялото през Средновековието, отбелязва Атанасов, преобладава типологичния подход за сметка на търсенето на строго индивидуализирания образ. Тук имаме работа не с уникални тела, а с телесни типове. И той анализира основните типове тяло в *Роман за Розата* – тяло за показ и тяло за продан или естетическо и идеологическо тяло. Тези типове са застинали и преходът между тях е вързан със съществени социални мутации. «Конкретна илюстрация

на този процес (тоест преминаването от тялото за показ към тялото за продан) намираме в рязката промяна на куртоазните ценности с един пазарен манталитет.»

Взимайки повод от възгледите на Мишел Фуко за тялото, Атанасов очертава кратка, но изключително плодотворна панорама на опитите за осмисляне на тялото (използването му като означаваща система) през пет века - от Средновековието до днес. На Средновековието е отредено възлово място – то е двойната граница (виждаме отново проблема за границата!) – от едната му страна е Античността, от другата – Ренесанса. Тръгвайки от Средновековието, сравнителния анализ преминава през Монтен - Фуко, Рабле - Фуко, за да достигне до Ален-Роб Грийе. С този модерен автор, под знака на формулирания от него метод на «шозизма», е свързан опитът на ранната постмодерност да елиминира символния характер на вещите, да ги използва в буквалния им смисъл. Този опит донякъде оглежда идеологията на структурализма и възгледа на Барт за съвременния мит като носител на скрит идеологически дискурс. Разтоварването на предметите от символния им характер съдържа един утопичен проект за неутрализиране на господстващия идеологически дискурс, пропил вещния свят. Излишно е да подчертавам, че Атанасов разбира илюзорността на този опит. Причината е в това, че той вярва във функцията на културата и в мисията на човека на културата да бъдат генератори и транслатори на висши ценности.

«Живот на посредник» - това е определението, което Цветан Тодоров дава за себе си, а Стоян Атанасов така съпричастно описва и анализира. Ако има някакъв момент на прехвърляне на характеристики между обект и анализиращ, то той е точно в този пункт. Самият Атанасов се е стремил да води и е водил живот на посредник – посредник към култури, към културни епохи, към отделни автори, към текстове, към изследователски методи и подходи, в крайна сметка - към определени ценности ... Това не е лесен жребий, тъй като предполага постоянно преодоляване на пречки и на трудности, на себепреодоляване. В статията се *Barthes en Bulgarie ou la violence ambiguë* той размишлява върху превода и собствения си статут на преводач във връзка с един конкретен случай – два опита в различни идеологически и социални контексти да представи работите на ранния Ролан Барт на българската публика. Те са пример за стремежа на посредника в трудни условия да отстои своите собствени критерии за културна ценност. В края на 80-те

публикуването на преводите е осуетено от идеологическата цензура, в началото на 90-те - от икономическата цензура. «Моят разказ, отвъд персоналния анекдот, представлява просто един пример между другите за начина, по който по много двусмислен начин тоталитарните и посттоталитарни институции реагират, по начин едновременно желаещ да представи и отказващ да приеме продукта на чуждата култура.» Така той стига до идеята за изследване на отношенията между насилието и превода (а по същество между посредника и насилието). Под насилие разбира преди всичко «един ефект на сила, който преводът и всичко, с което той е свързан (институции, социален, лингвистичен контекст, условия за работа), упражняват върху оригиналния текст (...) Говорим не за насилие *във* превода, а за насилието и превода, за един външен феномен на самия дух на превода». И той обособява три основни случая на отношението между насилието и превода, които очевидно сам е познал в практиката: *défaillance* (провал, недостатъчност, неподготвеност) на преводача, дефекти във формирането на социолингвистичната група и идеологическа слабост/защита на обществото от преводните текстове. И Стоян Атанасов не само е изпитал, но е и направил много, за да бъде, ако не преодолян, то поне минимализиран ефектът от това насилие. За това свидетелстват и плодовете, които днес ни поднася неговият живот и творчество - живот на посредник.

Завършвам тази рецензия с гореща препоръка, в една доста закъсняла процедура, на доц. Стоян Атанасов да бъде присъдено научното звание професор.

Проф. дфн Ивайло ЗНЕПОЛСКИ